

BAKANLAR KURULU KARARI

Karar Sayısı : 2015/8114

Kalkınma Bakanlığınca hazırlanan ekli "Orta Vadeli Program (2016-2018)"ın kabul edilmesi; adı geçen Bakanlığın 4/9/2015 tarihli ve 3753 sayılı yazısı üzerine, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 16 ncı maddesine göre, Bakanlar Kurulu'na 4/9/2015 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Recep Tayyip

ERDOĞAN

CUMHURBAŞKANI

Ahmet DAVUTOĞLU
BaşbakanY. AKDOĞAN
Başbakan YardımcısıN. KURTULMUŞ
Başbakan YardımcısıC. YILMAZ
Başbakan YardımcısıY. T. TÜRKER
Başbakan YardımcısıK. İPEK
Adalet BakanıA. GÜRCAN
Aile ve Sosyal Politikalar BakanıA. H. KONCA
Avrupa Birliği BakanıF. İŞİK
Bilim, Sanayi ve Teknoloji BakanıA. ERDEM
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanıİ. GÜLLÜCE
Çevre ve Şehircilik BakanıA. R. ALABOYUN
Dışişleri Bakanı V.N. ZEYBEKÇİ
Ekonomi BakanıA. R. ALABOYUN
Enerji ve Tabii Kaynaklar BakanıA. Ç. KILIÇ
Gençlik ve Spor BakanıK. ARZU
Gıda, Tarım ve Hayvancılık BakanıC. AŞÇI
Gümrük ve Ticaret BakanıS. ALTINOK
İçişleri BakanıM. DOĞAN
Kalkınma BakanıY. TOPÇU
Kültür ve Turizm BakanıM. ŞİMŞEK
Maliye BakanıN. AVCI
Millî Eğitim BakanıS. ALTINOK
Millî Savunma Bakanı V.V. EROĞLU
Orman ve Su İşleri BakanıM. MÜEZZİNOĞLU
Sağlık BakanıF. BİLGİN
Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanı**Orta Vadeli Program (2016-2018)**

ORTA VADELİ PROGRAM (2016-2018)

GİRİŞ

1. Orta Vadeli Program, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunuyla getirilen yeni mali yönetim anlayışı uyarınca, bütçe sürecini başlatan ve yönlendiren, tüm kamu kesimi için esas alınacak temel makroekonomik büyüklükleri tespit eden, politikalar ile plan-program-bütçe bağlantısını kuran temel bir belge olarak tasarlanmıştır. Dolayısıyla, merkezî yönetim bütçesinin hazırlanma süreci, Bakanlar Kurulunun Orta Vadeli Programı (OVP) kabul etmesiyle başlamaktadır.
2. 1 Kasım 2015 genel seçimleri sonrası kurulacak yeni hükümetin 2016 yılı merkezi yönetim bütçe tasarısını TBMM'ne göndermesinden önce 2016-2018 dönemini kapsayan bu OVP'de bazı güncellemeler gerekebilecektir.
3. Küresel ekonomide ABD ve bazı AB ülkelerinin öncülüğünü yaptığı nispi bir canlanma süreci gözlenmektedir. ABD ekonomisindeki canlanmayla birlikte ABD Merkez Bankasının (Fed) 2015 yılının son çeyreğinden itibaren başlamak üzere aşamalı olarak sınırlı da olsa faiz artırımına gitmesi beklenmektedir. Diğer taraftan, Çin ekonomisindeki yavaşlama, bankacılık ve kredi piyasasındaki sorunların yakın çevresi ve dünya ekonomisine yayılma riski söz konusudur. AB ekonomisinde ise büyüme beklenenin oldukça gerisinde kalmakta, işsizlik ve kamu borcu sorunları gündemdeki yerlerini korumaktadır. Bu gelişmeler, önümüzdeki dönemde gelişmekte olan ülkelere yönelik fon akımlarının yavaşlayacağı yönündeki beklentileri güçlendirmektedir.
4. Türkiye'de ise iç siyasi gelişmeler ve yakın coğrafyada artan jeopolitik ve ekonomik riskler belirsizliği artırmakta ve ekonomik aktiviteyi yavaşlatmaktadır. OVP'nin makroekonomik çerçevesi, yurt içi ve yurt dışı siyasi ve ekonomik gelişmeler, oluşan riskler ve beklentiler dikkate alınarak hazırlanmıştır.
5. OVP'nin temel amacı; makroekonomik istikrarın korunduğu, cari açığın ve enflasyonun aşamalı olarak düşürüldüğü bir ortamda yapısal reformlar yoluyla büyümeyi artırmak ve daha kapsayıcı hale getirmektir.
6. Bu temel amaç çerçevesinde yapısal reformların uygulanması ve izlenmesine OVP döneminde hız verilecektir. Onuncu Kalkınma Planında yer alan 25 adet öncelikli dönüşüm programı kapsamında hazırlanmış ve Yüksek Planlama Kurulu Kararıyla uygulamaya geçirilmiş eylem planlarında yer alan 1248 adet eylemin gerçekleştirilmesi sürecinde; cari açığı aşağı çekmeye, ekonominin istihdam ve verimlilik seviyesini, rekabet gücünü artırmaya, kamu maliyesini güçlendirmeye ve mali disiplinin kalitesini artırmaya yönelik eylemler öncelikle ele alınacak ve bu eylemlerin gerektirdiği yasal düzenlemelere özel önem verilecektir.

I. DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

A. DÜNYA EKONOMİSİ

7. Küresel ekonomi, gelişmiş ekonomilerdeki zayıf toparlanma ve gelişmekte olan ekonomilerdeki yavaşlamayla birlikte ılımlı seyretmekte, zayıf ve kırılğan görünümünü sürdürmektedir.
8. 2015 yılında dünya büyümesinde önemli bir artış beklenmemesinde; başta Çin olmak üzere birçok gelişmekte olan ekonominin yavaşlaması, yılın ilk yarısında ABD'nin bazı temel ekonomik göstergelerindeki bozulmalar ve artan jeopolitik riskler etkili olmuştur. 2014 yılı ortalarından itibaren düşük seyreden petrol ve emtia fiyatları

gelişmiş ekonomilerin büyümelerini desteklerken emtia ihracatçısı ülkelerin büyümelerini yavaşlatmıştır. Ekim ayında yüzde 3,1'e indirilen dünya büyümesinin 2016 yılında hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomilerde beklenen ivmelenme sonucunda yüzde 3,6 olması beklenmektedir¹.

9. Gelişmiş ekonomiler, 2015 yılında ılımlı bir şekilde büyümeye devam etmektedir. Gelişmiş ekonomilerde; finansman maliyetlerinin düşük seyretmesi, istihdamda gözlemlenen iyileşmeler, ABD ekonomisinde artan piyasa güveni neticesinde yatırımların artmaya başlaması ve uluslararası piyasalarda petrol fiyatlarının düşük seyretmesi büyüme sürecini desteklemektedir. Avro Bölgesinde de artan iç talep büyümeye katkı vermektedir. Ancak bazı Avro Bölgesi ülkelerinde yaşanan olumlu gelişmelere rağmen Yunanistan kaynaklı finansal risklerin devam etmesi nedeniyle Avro Bölgesi genelinde istikrarlı bir toparlanmanın sağlanamaması, gelişmiş ekonomilerdeki canlanmayı sınırlandırmaktadır. Gelişmiş ekonomilerin 2015 yılı büyüme tahmini yüzde 2,4'ten yüzde 2,0'ye, 2016 yılı büyümesi ise yüzde 2,4'ten yüzde 2,2'ye indirilmiştir.

10. ABD ekonomisinde, 2015 yılı büyüme tahmini yüzde 3,1'den yüzde 2,6'ya indirilmiştir. Söz konusu aşağı yönlü revizyonda ABD ekonomisinin son dönemde toparlanma eğilimi göstermesine karşın 2015 yılının ilk yarısında; doların diğer para birimleri karşısında değer kazanmasının ihracatı yavaşlatması, ilk çeyrekte kötü hava koşullarından kaynaklanan olumsuz gelişmeler, tüketici harcamalarındaki azalma ve emtia fiyatlarındaki düşüş gibi nedenlerle yaşanan ivme kaybı etkili olmuştur. ABD ekonomisinin 2016 yılında yüzde 2,8 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

11. ABD ekonomisinde son iki yıldır devam eden toparlanma eğilimi, 2015 yılının ikinci yarısından itibaren Fed'in muhtemel faiz artırımına yönelik beklentilerin artmasına neden olmuştur. Ancak, Çin başta olmak üzere gelişmekte olan ekonomilerde belirginleşen yavaşlama ve ABD dolarının güçlenme eğiliminin yanı sıra Çin'in yerli parasını 2015 yılı Ağustos ayında arka arkaya iki kez devalüe etmesi, doların daha da değerlendirilerek dış ticarete dezavantaja yol açabileceği endişelerini artırmıştır. Fed'in faiz artırımına ne zaman başlayacağı ve faiz artırım politikasının nasıl olacağı konuları piyasalar tarafından yakından takip edilmektedir.

12. 2008 küresel krizinin bankacılık ve kamu borç krizine dönüştüğü Avro Bölgesinde düşük büyüme, düşük istihdam, düşük talep, deflasyon riski, artan kamu borçları, işsizlik ve finansal kırılganlık başlıca sorun alanları olmaya devam etmektedir. Avro Bölgesinde büyüme kırılgan ve ülkelerarası heterojen bir yapı sergilemekle birlikte, ekonomik toparlanma devam etmektedir. Avrupa Merkez Bankası tarafından uygulamaya konan tedbirlerin ve politikaların olumlu etkileri alınmaya başlanmıştır. Avro Bölgesindeki ekonomik aktivite, 2015 yılının ilk yarısında büyük ekonomiler öncülüğünde ılımlı bir şekilde artmaya devam etmiştir. Bölgenin en büyük ekonomisi olan Almanya'da aktivitenin güçlü seyretmesine ek olarak sorunlu Avro Bölgesi ülkelerinden İspanya ve Portekiz'in de toparlanmaya devam etmesi, Avro Bölgesine yönelik ılımlı büyüme beklentilerini artırmıştır. Avro Bölgesinin 2015 yılında yüzde 1,5 oranında, 2016 yılında yüzde 1,6 oranında büyüyeceği öngörülmektedir.

13. Fed'in para politikasını normalleştirme süreci nedeniyle küresel finansal piyasalarda yaşanan dalgalanma 2015 yılında da devam etmektedir. Gelişmekte olan

¹ Dünya ekonomisine ilişkin veriler Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 2015 yılı Nisan ve Ekim ayında açıklanan tahminlerdir.

ekonomilerin dış finansman maliyetlerinin yükselmesinin yanında emtia fiyatlarının düşük seyretmesi, Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ekonomide büyümeyi olumsuz yönde etkilemiştir. 2015 yılının ilk aylarından itibaren Çin, Rusya ve Brezilya başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ülke finansal istikrarın sağlanması adına birbiri ardına faiz değişikliğine gitmiştir. Özellikle, yüksek cari açık sorunu yaşayan gelişmekte olan ekonomilerde Fed'in beklenen faiz artırımı kararının, gerek cari açığın finansmanı sorununu gerekse de dolar cinsinden borçları artıracak olması nedeniyle mevcut ekonomik durumun daha da kötüleşmesine yol açacağı beklenmektedir. Ayrıca, artan jeopolitik risklerin yanında Çin ekonomisinin yavaşlaması başta uzak doğu ülkeleri olmak üzere birçok gelişmekte olan ülkenin büyümesini de olumsuz yönde etkilemektedir. Küresel büyümeye uzun süredir önemli katkı veren Çin'de büyümenin 2015 ve 2016 yıllarında sırasıyla yüzde 6,8 ve yüzde 6,3'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bu gelişmeler çerçevesinde gelişmekte olan ekonomilerin büyüme tahminleri IMF tarafından 2015 yılı için yüzde 4,3'den yüzde 4'e, 2016 yılı için ise yüzde 4,7'den yüzde 4,5'e revize edilmiştir.

14. Dünya ticaret hacminin, 2015 yılında gelişmiş ekonomilerdeki toparlanma ve ivmelenen toplam talep sayesinde bir miktar artması, ancak gelişmekte olan ekonomilerdeki yavaşlama nedeniyle artışın sınırlı kalması beklenmektedir. 2015 ve 2016 yıllarında dünya ticaret hacmi artışının sırasıyla yüzde 3,2 ve yüzde 4,1 olması beklenmektedir.

15. Küresel ekonomi 2008 krizinden bu yana toparlanma eğilimindedir. Ancak bu toparlanma ülkeler arasında farklılaşmakta, ılımlı ve dengesiz bir yapıda devam etmektedir. Fed'in faiz artışına yaklaşması, Çin ekonomisinin yavaşlaması, emtia fiyatlarındaki düşüş, artan finansal dalgalanmalar, azalan küresel talep, zayıf sermaye girişleri ve zayıflayan gelişmekte olan ülke paraları özellikle gelişmekte olan ekonomiler için aşağı yönlü riskleri artırmaktadır. Artan jeopolitik riskler ile birlikte bu gelişmeler önümüzdeki döneme ilişkin küresel büyüme beklentilerini sınırlandırmaktadır.

B. TÜRKİYE EKONOMİSİ

16. 2014 yılı büyüme hızı piyasa beklentilerinin biraz üzerinde yüzde 2,9 olarak gerçekleşmiştir. Tarım ve hizmetler sektörlerinde büyüme hızları beklentilerin altında kalırken, sanayi sektörünün büyüme hızı beklentileri bir miktar aşmıştır. Talep yönünden ise büyümenin temel kaynağı ihracat olmuş ve net ihracatın büyümeye katkısı yüzde 1,8 puan olarak gerçekleşmiştir.

17. 2015 yılının ilk yarısında GSYH yüzde 3,1 oranında artış kaydetmiştir. Bitkisel üretimdeki artışın yanı sıra özellikle yılın ikinci çeyreğinde sanayi katma değerinde kaydedilen artış büyümeyi desteklemiştir. Harcama yönünden ise yurtiçi talep kaynaklı bir büyüme gerçekleşmiştir. Özel kesim sabit sermaye yatırımlarında özellikle ikinci çeyrekte önemli miktarda artış söz konusudur. İhracattaki duraksamanın ithalattaki yavaşlamadan daha fazla olması nedeniyle yılın ilk yarısında net ihracatın büyümeye katkısı negatif 1,2 puan olmuştur.

18. 2015 yılının üçüncü çeyreğinde bitkisel üretimde artış eğiliminin devam etmesi, sanayi üretiminin ise takvim etkisi nedeniyle özellikle son çeyrekte ivme kazanması beklenmektedir. Yurt içi talep kaynaklı büyümenin yılın ikinci yarısında da sürmesi, dış talebin ise büyümeye olumsuz yönde katkısının devam edeceği öngörülmektedir. Bu gelişmeler ve beklentiler altında 2015 yılında GSYH'nın yüzde 3 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

19. 2015 yılında, GSYH'ya oran olarak, özel kesim tasarruflarının ve yatırımlarının azalması; kamu kesiminde ise tasarrufların ve yatırımların artması beklenmektedir. Yüksek ve sürdürülebilir büyüme ve bunun sağlıklı finansmanı açısından özel tasarrufların artması önem arz etmektedir.

20. Üretim faktörlerinin büyümeye katkısı incelendiğinde, 2014 yılında yüzde 2,9 oranında gerçekleşen büyümeye hızına en büyük katkıyı oldukça yüksek oranda artış sergileyen istihdamın sağladığı görülmektedir. Öte yandan, toplam faktör verimliliği ise bu yılda büyümeye önemli ölçüde negatif yönde katkı yapmıştır. Dolayısıyla, 2014 yılında büyümeye öngörüler çerçevesinde tamamen istihdam ve sermaye stokundaki artıştan kaynaklanmıştır. 2015 yılında ise toplam faktör verimliliğinin düşük düzeyde de olsa büyümeye pozitif katkı sağlaması ve istihdamın büyümeye katkısının genel eğilimine doğru gerilemesi beklenmektedir.

21. Mevsimsel etkilerden arındırılmış yeni istihdam serisi verilerine göre, 2012 yılı başından itibaren gerek işgücüne katılma oranı gerekse istihdam oranı artış eğilimine girmiştir. Ancak, istihdam artışına nazaran işgücüne katılma oranlarındaki artışın işsizlik oranı üzerindeki etkisinin daha güçlü olması sonucunda 2012 yılının ortalarından itibaren işsizlik oranında bir artış eğilimi gözlenmektedir. Bu artış eğilimi 2014 yılında ivmelenmiş ve işsizlik oranı bir önceki yıla göre 0,9 puan artarak yüzde 9,9 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılının ilk çeyreğinde işsizlik oranı azalma eğilimine girmiştir. Yılın ikinci çeyreğinde ise istihdam artışı işgücüne katılım oranındaki artışı dengelemiş ve mevsimsel etkilerden arındırılmış işsizlik oranı yüzde 10,2 seviyesinde gerçekleşmiştir.

22. 2014 yılında ihracat, küresel ekonomide beklenen toparlanmanın gerçekleşmemesi ve yakın ticaret ortaklarımızda ve komşularımızda yaşanan siyasi ve ekonomik sorunların devam etmesine rağmen hem reel hem de nominal olarak artış kaydetmiş ve 157,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Büyümede görülen ılımlı seyir ve petrol fiyatlarındaki kısmi gerileme ithalatın 2014 yılında nominal olarak yüzde 3,8 oranında gerilemesine neden olmuş ve söz konusu yılda ithalat 242,2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Özellikle altın ithalatında görülen normalleşme ile birlikte altın ve enerji hariç dış ticaret açığında önemli miktarda iyileşme kaydedilmiştir. Söz konusu gelişmelere bağlı olarak cari açığın GSYH'ya oranı 2013 yılındaki yüzde 7,9 seviyesinden yüzde 5,8 seviyesine gerilemiştir. Altın hariç tutulduğunda bu oran yüzde 5,3'e inmiştir.

23. Küresel talebin belirsizliğini devam ettirmesi, AB ekonomilerinde yavaş toparlanma, yakın coğrafyadaki siyasi ve ekonomik gelişmeler, euro/dolar paritesindeki aşağı yönlü hareket ve petrol fiyatlarındaki düşmenin gelir etkisi göz önüne alındığında 2015 yılı ihracatının 143 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Ekonomik aktivitede ılımlı bir patikanın devam etmesi, enerji ve emtia fiyatlarındaki gerileme ve döviz kurundaki gelişmelere bağlı olarak 2015 yılında ithalattaki gerilemenin artması ve 208,4 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmelere bağlı olarak cari açığın GSYH'ya oranının yüzde 5,2 seviyesine düşmesi öngörülmektedir.

24. TÜFE yıllık artış oranı 2014 yılında yüzde 8,2 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılı Ocak-Eylül döneminde TÜFE birikimli artış oranı bir önceki yıla göre 0,2 puan azalarak yüzde 6,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, temel mal ve işlenmiş gıda fiyatları artış hızındaki baz etkisi kaynaklı yavaşlama belirleyici olmuştur. Bununla birlikte, işlenmemiş gıda fiyatlarında kaydedilen artışlar ve kurlardaki artış enflasyondaki düşüşü sınırlamıştır. Böylece TÜFE yıllık artış oranı 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde

7,9 olarak gerçekleşmiştir. Yılın geri kalanında özellikle gıda fiyatlarında beklenen düzeltme hareketiyle birlikte TÜFE yıllık artış oranının gerilemesi ve yıl sonunda yüzde 7,6 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

25. 2015 yılının ilk iki ayında TCMB, çekirdek enflasyon göstergelerindeki olumlu görünüm nedeniyle faizlerde ölçülü indirimler gerçekleştirmiştir. Ancak, enflasyon görünümüne yönelik olumsuz gelişmelerin beklentileri kötü yönde etkilemesi faizlerin daha düşük seviyelere indirilmesine engel olmuştur. Diğer taraftan, 2015 yılının ikinci yarısında yurt içinde ve dışında yaşanan gelişmeler Türk Lirasında değer kayıplarına neden olmuştur. Banka, kurlardaki bu oynaklık karşısında Türk Lirası cinsi fonlamanın ortalama maliyetini artırıcı ve piyasaya döviz likiditesi sağlayıcı adımlar atmıştır. Bu süreçte Banka, küresel düzeyde para politikalarında beklediği normalleşme karşısında atacağı adımları açıklamıştır. Bu doğrultuda, Banka normalleşmeyle birlikte faiz koridorunun bir hafta vadeli repo faiz oranı etrafında daha simetrik hale getirilip daraltılacağını duyurmuştur. Bununla birlikte, normalleşme öncesi ve sonrası dönemde piyasadaki döviz likiditesini düzenlemek, bankacılık sektörünün pasif vadesini uzatmak ve aracılık maliyetlerini düşürmek amaçlarına yönelik tedbirler uygulanacağı belirtilmiştir.

26. 2014 yılı genel devlet gelir performansının harcamalardaki artışı da telafi edecek düzeyde gerçekleşmesiyle, GSYH'ya oran olarak yüzde 2,2 düzeyinde öngörülen genel devlet faiz dışı fazlası yüzde 2,3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

27. 2014 yılında genel devlet toplam gelir ve harcamaları bir önceki yıla göre GSYH'ya oran olarak sırasıyla 0,4 puan ve 0,5 puan azalmıştır. GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre, genel devlet cari giderlerinde ve transferlerde önemli bir değişiklik olmaz iken, yatırım harcamalarındaki azalışın etkisiyle faiz dışı harcamalar 0,2 puan azalarak yüzde 37,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Büyümedeki yavaşlama neticesinde özellikle dolaylı vergilerdeki kısmi performans kaybıyla genel devlet gelirlerinin GSYH'ya oranı yüzde 39,5 düzeyinde gerçekleşmiştir.

28. 2015 yılında vergi performansının programda beklenen seviyeden yüksek gerçekleşmesi, sosyal güvenlik sistemi prim gelirleri ve faktör gelirlerinde sağlanan artışlar sonucunda genel devlet gelirlerinin (özelleştirme gelirleri dâhil) bir önceki yıla göre 1,6 puan artarak GSYH'ya oranla yüzde 41,1 olması beklenmektedir. Genel devlet faiz dışı harcamalarının ise özellikle yatırımlara yıl içerisinde sağlanan ilave kaynakların ve cari harcamaların etkisiyle yıl sonunda 2014 yılı seviyesinin 1 puan üzerine çıkarak GSYH'ya oranla yüzde 38,2 seviyesinde olması öngörülmektedir.

29. Bu gelişmelere paralel olarak, GSYH'nın yüzde 0,5'i olarak öngörülen 2015 yılı genel devlet açığının yıl sonunda dengeye yakın bir seviyede; yüzde 2,4 olarak öngörülen faiz dışı fazlanın ise yüzde 2,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

30. 2014 yılında yüzde 1,6 olan faiz harcamaları ve özelleştirme gelirleri hariç genel devlet fazlasının GSYH'ya oranının 2015 yılında yüzde 2,3'e yükselmesi, 2015 yılı program tanımlı genel devlet faiz dışı fazlasının ise yüzde 0,9 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

31. GSYH'ya oranla 2014 yılında yüzde 0,6 olarak gerçekleşen kamu kesimi borçlanma gereğinin 2015 yılında ortadan kalkması; program tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının ise aynı dönemde yüzde 0,6'dan yüzde 0,9'a yükselmesi beklenmektedir.

32. 2014 yılında GSYH'nın yüzde 33,5'i oranında gerçekleşen AB tanımlı genel devlet borç stokunun, temel olarak Türk Lirasında yaşanan değer kaybı nedeniyle, 2015 yılında yüzde 34 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

II. TEMEL AMAÇ

33. OVP'nin temel amacı; makroekonomik istikrarın korunduğu, cari açığın ve enflasyonun aşamalı olarak düşürüldüğü bir ortamda yapısal reformlar yoluyla büyümeyi artırmak ve daha kapsayıcı hale getirmektir.

34. Program döneminde, yurt içi tasarrufları artırmak, özel yatırımlar kaynaklı bir büyüme yapısını özendirmek, ekonominin rekabet gücünü, verimlilik düzeyini yükseltmek temel önceliklerimizdir.

35. 2016 yılında; siyasi belirsizliklerin azalması ve gelirler politikası ile yurt içi talepte beklenen canlanma büyümeyi destekleyecektir. Büyüme, özellikle rekabet gücümüzü artıracak dış ticarete konu olan mallar üreten sektörler için ağırlık veren yatırımlar kaynaklı olacaktır. Cari açığı azaltmak ve enflasyonu düşürmek amaçları çerçevesinde harcanabilir gelir artışının altında seyreden bir yurt içi tüketim yapısı tasarlanmaktadır.

36. Enflasyon ve cari açıkla mücadelede maliye, para politikaları, makro ihtiyati tedbirler, yapısal reformlar, ihracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerin desteklenmesi temel politika araçları olacaktır.

37. Bu çerçevede; yurt içi üretim ve ihracatın ithalata olan bağımlılığının azaltılması, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, mali piyasalarda ürün ve hizmet çeşitliliği ile derinliğin artırılması, kamu gelirlerinin kalitesinin artırılması ve kamu harcamalarının rasyonelleştirilmesi, işgücü becerisi ve üretkenliğinin artırılması, istihdam piyasasının daha esnek hale getirilmesi, hukuki düzenlemelerin öngörülebilirliğinin artırılması, fikri mülkiyet haklarının iyileştirilmesi, enerji verimliliğinin geliştirilmesi, kayıt dışılıkla mücadele edilmesi, devlet yardımlarında etkinliğin artırılması, iyi yönetim, yerel yönetimler ve bölgesel gelişme alanlarında başlatılan yapısal dönüşüm ve reformların tamamlanması önem arz etmektedir.

38. Bu doğrultuda, Onuncu Kalkınma Planında yer alan 25 Öncelikli Dönüşüm Programının uygulanması ve izlenmesine OVP döneminde hız verilecektir. Bu programlar kapsamında hazırlanmış ve bir kısmı uygulamaya konulmuş olan eylem planları OVP'nin temel amaçları çerçevesinde önceliklendirilerek en kısa sürede gerçekleştirilecektir.

III. MAKROEKONOMİK HEDEFLER VE POLİTİKALAR

A. PROGRAM DÖNEMİ HEDEF VE GÖSTERGELERİ

39. Programın makroekonomik çerçevesi oluşturulurken; dönem içerisinde, iç siyasi belirsizliğin azalacağı, küresel büyümenin tedrici olarak artacağı, ticaret ortaklarımızın ılımlı büyüyeceği, finansal piyasalardaki dalgalanmaların ve jeopolitik risklerin azalacağı, Fed'in beklenen faiz artırım kararının ekonomimiz üzerindeki etkisinin sınırlı kalacağı, büyümenin finansmanında yurt içi tasarruflarla birlikte yabancı sermaye girişinin belirli bir katkıyı sağlayacağı, dış ticaret hadlerimizde görece bir iyileşme olacağı varsayılmıştır.

1. Büyüme

40. 2016 yılında GSYH büyümesi yüzde 4 olarak öngörülmüştür. 2017 ve 2018 yıllarında ise üretken alanlara yönelik yatırımlarla desteklenen, daha çok yurt içi tasarruflarla finanse edilen, verimlilik artışına dayalı bir büyüme stratejisiyle GSYH artış

hızı sırasıyla yüzde 4,5 ve yüzde 5 olarak hedeflenmiştir. Bu dönemde büyüme hızı yükseltilirken enflasyon ve cari açığın düşürülmesi öngörülmüştür.

41. Özellikle sanayi sektöründe üretimde verimliliği artırmaya yönelik politikalar yoluyla toplam faktör verimliliğinin büyümeye katkısı artırılacak ve özel kesim yatırımlarına dayalı bir büyüme yapısı desteklenecektir.

2. Kamu Maliyesi

42. Kamu kesiminin 2016 yılında GSYH'ya oran olarak 0,2 puan fazla vermesi ve Program döneminin izleyen yıllarında bu fazlayı yüzde 0,1 düzeyinde koruması öngörülmektedir.

43. 2016 yılı sonunda yüzde 0,1 oranında açık vermesi öngörülen genel devlet dengesinin 2018 yılı sonunda dengeye yaklaşması hedeflenmektedir.

44. 2016 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 1,4 düzeyinde olması öngörülen program tanımlı kamu kesimi fazlasının sürekli artarak Program dönemi sonunda yüzde 1,8'e yükselmesi öngörülmektedir.

45. Genel devlet toplam harcama ve gelirlerinin GSYH'ya oranlarının, 2016 yılındaki sırasıyla yüzde 41,2 ile yüzde 41,1 olan seviyelerinden, Program dönemi sonunda her ikisinin de, kademeli bir azalışla, yüzde 39,9 seviyesine gerilemesi beklenmektedir.

46. Ücret ayarlamalarının sosyal güvenlik primi gelirlerini artırması sebebiyle, 2016 yılında bir miktar yükselmesi beklenen vergi yükünün tedrici bir azalışla Program dönemi sonunda yüzde 30,2'ye gerilemesi öngörülmektedir.

47. GSYH'ya oranla, 2016 yılında yüzde 32,8 olarak gerçekleşmesi beklenen AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun Program dönemi sonunda yüzde 30'a düşürülmesi hedeflenmektedir.

3. Ödemeler Dengesi

48. Program döneminde yıllık ortalamada reel olarak ihracatın yüzde 9, ithalatın ise yüzde 7,9 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

49. 2016 yılında 150 milyar dolar olması beklenen ihracatın dönem sonunda 192,5 milyar dolara, 216,3 milyar dolar olması beklenen ithalatın dönem sonunda 265,6 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

50. Program döneminde ihracatın ve yurt içi üretimin ithalata olan bağımlılığının azaltılmasına ve özellikle hizmet gelirlerinin artırılmasına yönelik politika önceliklerinin katkısıyla, 2016 yılında cari açığın milli gelire oranının yüzde 4,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Söz konusu oranın, uyumlu para, maliye ve gelirler politikaları ile yapısal reformların orta vadede etkisinin görülmesi sonucunda dönem sonunda yüzde 4,4 seviyesine gerilemesi beklenmektedir.

51. Petrol fiyatlarının yatay hareket edeceği varsayılmış ve döviz kurlarındaki gelişmelere bağlı olarak enerji ithalatının 2016 yılında 39,2 milyar dolar olacağı ve dönem sonunda 48,6 milyar dolar seviyesine yükseleceği tahmin edilmiştir.

52. 2016 yılında 28,6 milyar dolar olacağı tahmin edilen seyahat gelirlerinin Program dönemi sonunda, yakın coğrafyada yer alan ülkelerdeki olumsuz siyasi dalgalanmaların azalacağı varsayımıyla yıllık ortalama yüzde 6,2 oranında artışla, 32,1 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

4. Enflasyon

53. Toplam talep koşullarının enflasyona düşüş yönünde yaptığı katkının Program döneminde devam edeceği öngörülmektedir. Gıda enflasyonunun 2016 ve sonraki yıllarda yüzde 8 seviyesinde gerçekleşeceği ve Brent tipi ham petrol yıllık ortalama fiyatının program döneminde 58 dolar/varil civarında dalgalanacağı varsayılmıştır. Bu öngörü ve varsayımlara göre TÜFE yıllık artış oranının 2016 yılında yüzde 6,5'e gerileyeceği, dönem sonunda ise yüzde 5 olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir.

5. İstihdam

54. Program döneminde işgücüne ve istihdama katılımın artırılmasına yönelik uygulanacak politikalar sonucunda tarım dışında ilave 2.199 bin kişinin istihdam edilmesi beklenmektedir. Bu dönemde tarım istihdamında beklenen azalmanın etkisiyle toplam istihdam artışının 1.831 bin kişi olacağı öngörülmektedir.

55. 2015 yılı sonunda yüzde 51,2 olması beklenen işgücüne katılım oranının Program dönemi sonunda yüzde 52,2'ye ulaşması hedeflenmektedir.

56. 2015 yılında yüzde 45,9 olması beklenen istihdam oranının dönem sonunda yüzde 47'ye yükselmesi beklenmektedir. Böylece, dönem sonunda istihdam edilen kişi sayısı 28.366 bine ulaşacaktır.

57. İstihdamda tarım sektörünün ağırlığının 2015 yılında yüzde 20,5 olarak gerçekleşmesi beklenirken, dönem sonunda bu oranın yüzde 17,9'a gerileyeceği tahmin edilmektedir.

58. 2015 yılı sonunda yüzde 10,5 olacağı tahmin edilen işsizlik oranının 2018 yılında yüzde 9,9 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir.

B. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR

1. Büyüme

59. Yüksek ve istikrarlı büyümeye yönelik temel strateji, özel sektör öncülüğünde dışa açık, rekabetçi ve yenilikçi bir üretim yapısının geliştirilmesidir.

60. Makroekonomik istikrarın güçlendirilerek korunması amacıyla para, finansal sektör, maliye ve gelirler politikaları eşgüdüm içerisinde yürütülmeye devam edilecektir.

61. Yurt içi kaynakların artırılması, kaynakların daha üretken alanlara yönlendirilmesi ve özel sektör imalat sanayii yatırımlarının artırılması, imalat sanayiinin GSYH içindeki payının yükseltilmesi ve işgücü verimliliğinin artırılması büyümenin sürdürülebilirliği ve ekonominin küresel rekabetteki konumunun güçlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

62. Program döneminde özel yatırımların büyümenin temel kaynağı olması hedeflenmektedir. Özel harcanabilir gelire göre özel tüketimde kontrollü bir artış hedef alınmaktadır.

63. Gerek kamu sektörü gerek özel sektörde daha yüksek düzeyde kurumsal kaliteye ulaşılması ve belirsizliklerin asgariye indirilmesi için kurallılık temelinde şeffaflık, hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü ilkeleri esas alınmaya devam edilecektir. Firmaların kurumsal kapasitelerinin ve kalitelerinin yükseltilmesiyle istikrarlı ve yüksek büyümeye katkı düzeyleri de artırılabilecektir.

64. Hem kamu hem de özel kesimde israfı azaltmaya ve tasarruf bilincinin yerleştirilmesine yönelik politikalar uygulanacaktır.

65. Yurt içi üretimde işgücü, enerji ve ulaşım gibi alanlarda üretim maliyetlerinin düşürülmesine yönelik tedbirler kamu mali dengeleri gözetilerek uygulamaya konulacaktır.
66. Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının yaygınlaştırılmasıyla özellikle hizmetler sektöründe yüksek katma değerli üretim ve ihracatın artırılması sağlanacaktır.
67. Ekonominin enerji yoğunluğunu azaltmak üzere enerji verimliliğini artırmaya yönelik tedbirler hızla uygulamaya konulacaktır.
68. Ar-Ge tabanlı, yenilikçi, çevre dostu ve yüksek katma değer yaratan üretim yapısı desteklenecek, elde edilecek ürünlerin ticarileştirme ve markalaştırma süreçlerine işlerlik kazandırılacak ve bu alanlardaki mikro reformlar hızlandırılacaktır.
69. İmalat sanayii başta olmak üzere yeni yatırımların gerçekleştirilmesi, ihracatın artırılması ve teknolojik gelişme için mevcut teşvik politikaları etkin şekilde uygulanacak, ihtiyaçlara göre yatırım teşvik sistemi gözden geçirilecektir.
70. Yatırımcılara ve işletmelere yönelik bürokratik ve hukuki süreçler iyileştirilecek, uluslararası standartlara ve en iyi uygulamalara göre mevzuat hızla güncellenecektir.
71. Yatırımcılara uygun nitelikte yatırım yeri tahsisi yapabilmek için yeterli arsa üretimi sağlanması amacıyla, hazine arazileri başta olmak üzere yatırıma elverişli arazilerin envanteri çıkarılacak ve tahsis süreçleri etkinleştirilecektir.
72. Yurt içi tasarrufları artırmak amacıyla, uluslararası yükümlülükler gözetilerek, lüks ve/veya ithalat yoğunluğu yüksek tüketim malları tespit edilerek gerekli tedbirler alınacaktır.
73. Vergi ve kredi maliyetlerinin farklılaştırılması gibi araçlarla üretken yatırımların cazibesi artırılacaktır.
74. Özelleştirme politikası, yurt içinde üretken alanlara yeni yatırımlar yapılması politikasıyla eşgüdüm içerisinde uygulanacaktır.
75. İklim şartlarından, yanlış ve aşırı su kullanımından kaynaklanan veya kaynaklanması beklenen sorunlar çözülerek tarımda su kullanımı etkinleştirilecektir.
76. Doğal kaynak zenginliğinin ve tarımsal ürün çeşitliliğinin, teknoloji yardımıyla üretime ve rekabet avantajına dönüştürülmesine yönelik politikalara ağırlık verilecektir.
77. Doğal kaynaklar daha etkin kullanılacak, atıklar ekonomiye kazandırılacaktır.
78. Teknolojik gelişme ve yerli üretimin artırılmasında kamu alımları etkin bir araç olarak kullanılacaktır.
79. Girişimcilik ekosisteminde hizmet ve destek sağlayan tüm kurum ve kuruluşların kurumsal kapasiteleri ve işbirliği düzeyleri artırılacaktır.
80. Organize sanayi bölgeleri, teknoloji geliştirme bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve endüstri bölgeleri uygulamaları geliştirilecek; kuluçka ve iş geliştirme merkezlerinin nicelik ve nitelikleri artırılarak etkin bir şekilde hizmet vermeleri sağlanacak; kümelenme desteklenecektir.
81. KOBİ'lerin uluslararası piyasalara erişim kolaylığını artırmak için uluslararası standartlara uyumunu sağlamaya yönelik destek verilecek, kapasite geliştirme ve teknik destek programları uygulanacak, böylece Ar-Ge, yenilik ve ihracat yapabilmek kapasiteleri geliştirilecek, markalaşmaları, kurumsallaşmaları ve yenilikçi iş modelleri geliştirmeleri sağlanacaktır.

82. KOBİ kredi güvenilirliği ile ilgili veriler daha şeffaf ve kolay erişilebilir yapılarak KOBİ'lere kredi sağlama konusundaki riskleri azaltacak finansal araçların daha etkin kullanılabilmesini sağlayacak politikalar geliştirilecektir.
83. KOBİ'lerin dijital ekonomiye ve yenilik ekosistemlerine erişimi kolaylaştırılacaktır.
84. Eğitim sisteminde, bireylerin kişilik ve kabiliyetlerini geliştiren, hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde işgücü piyasasıyla uyumunu güçlendiren, fırsat eşitliğine dayalı, kalite odaklı dönüşüm sürdürülecektir.
85. İnsani kalkınma perspektifinde gelir dağılımını iyileştirmeye yönelik olarak izlenen politikalara devam edilecektir.
86. Bölgeler arası gelişmişlik farkları azaltılacak, tüm bölgelerin potansiyeli değerlendirilerek bölgesel rekabet güçleri artırılacak ve büyümeye katkıları azami seviyeye çıkarılacaktır.
87. Çevre dostu yaklaşımların barındırdığı yeni iş imkânları, gelir kaynakları, ürün ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik fırsatlar değerlendirilerek yeşil büyüme desteklenecektir.
88. Kentsel dönüşümde katma değer yaratan sektörlerin, yaratıcı endüstrilerin, yüksek teknoloji, çevreye duyarlı yenilikçi üretimin ve enerji verimliliğinin desteklenmesine önem verilecektir.
- ✓ 89. Kombine ve intermodal taşımacılığı geliştirecek, tedarik zinciri yönetiminde optimizasyonu sağlayacak, ülkemizi uluslararası ticarete tercih edilir bölgesel bir lojistik üs haline getirecek Lojistik Master Planı hazırlanacak ve lojistikte strateji ve kurumsal yapılanma oluşturulacaktır.

2. Maliye Politikası

90. Maliye politikası, ekonomik istikrarın desteklenmesine, büyüme potansiyelinin yukarı çekilmesine, yurt içi tasarrufların artırılarak cari açığın kontrol altında tutulmasına ve fiyat istikrarına yardımcı olacak şekilde uygulanacaktır.
91. Kamu kesimi borçlanma gereği ve faiz dışı harcamalar kontrol altında tutularak maliye politikasının sürdürülebilirliği gözetilecektir.
92. Harcama programları gözden geçirilerek kamu tasarruf-yatırım açığı tedrici olarak azaltılacaktır.
93. Kalıcı mahiyette etki oluşturacak yeni harcama programlarının bütçeye dâhil edilmesi sürecinde gelecekteki mali yükler dikkate alınacak, harcamalardaki artış hızı kontrol altına alınacak ve bütçeye esneklik kazandırılacaktır.
94. Harcamalarda özellikle büyümeyi destekleyecek kamu altyapı yatırımlarına, bölgesel kalkınmaya, eğitime ve Ar-Ge desteklerine ve teşviklere öncelik verilecektir.
95. Kamu mali sisteminin yapısının daha güçlü bir hale getirilebilmesi için kamu gelirlerinin kalitesinin artırılması yönünde politikalar geliştirilecektir. Süreklilik arz etmeyen gelirler, orta ve uzun vadede harcama seviyesini kalıcı olarak yükselmesine sebep olacak politikaların finansmanında kullanılmasına özen gösterilecektir.
96. Genel yönetim mali istatistikleri kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayacak detayda, uluslararası standartlarla uyumlu ve düzenli olarak yayımlanacaktır.

97. Kamu mali yönetimi ile ilgili fonksiyonel süreçleri destekleyen, birbirleri ile etkileşimli çalışan ve bilgi paylaşımında bulunan Bütünleşik Kamu Mali Yönetim Bilişim Sistemi oluşturulacaktır.

a. Kamu Harcama Politikası

98. Kamu harcama politikasının, belirlenen politika öncelikleri doğrultusunda, orta vadeli bütçeleme yaklaşımı çerçevesinde yürütülmesi esastır. Kurumlar tarafından öngörülen hizmet genişlemelerinde de ilgili yıl kurum bütçe ödeneği içinde kalınmasına özen gösterilecektir.

99. Kaynak kullanımında etkinliğin artırılması ve hesap verilebilirliğin güçlendirilmesi çerçevesinde kamu hizmetlerinin program yaklaşımıyla ele alan bütçe yapısına geçiş konusunda çalışmalar sürdürülecektir.

100. Bütçe hazırlık sürecinde, mal ve hizmet alımlarına yönelik ödeneklerin sıfır tabanlı bütçe ilkesiyle belirlenmesine özen gösterilecektir.

101. Kamu harcamalarının etkinliğinin artırılması amacıyla kamu mali yönetimi ve denetiminde kullanılan bilgi teknolojileri altyapısının bütünleşik hale getirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

102. Kamu kurum ve kuruluşlarının stratejik planlarının Kalkınma Planında yer alan politikalarla uyumu gözetilecek, stratejik plan ve performans programlarında yer alan öncelik ve faaliyetler bütçe hazırlık ve uygulama sürecine daha etkin yansıtılacaktır.

103. Kamu özel işbirliği (KÖİ) kapsamında yapılacak yatırımlar, sözleşmelerden doğacak yükümlülüklerin kamu mali dengeleri üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak planlanacaktır.

104. Başta hizmet alımları olmak üzere kamu harcamalarına ilişkin karar alma sürecinde fayda-maliyet analizlerinden yararlanılacak, benzer ihtiyaçların ortak alım yöntemiyle tedariki yaygınlaştırılacaktır.

105. Kamu hizmet binası ve taşıt temini ile kullanımında ihtiyaca uygunluk ve maliyet etkinlik gözetilecektir.

106. Kamuda e-dönüşüm hızlandırılarak hizmet maliyetlerinin azaltılmasıyla birlikte hizmet kalitesi de artırılabilecektir.

107. Kamu Ar-Ge ödeneklerinin tahsisinde, özel kesim yatırımlarının yüksek dış ticaret açığı verdiğimiz sanayi kollarında üretime yönlendirilmesine öncelik verilecektir.

108. Tarımsal destekleme amacıyla yapılan transferler, etkinlik, verimlilik ve katma değer artırılması hedefi çerçevesinde gözden geçirilerek gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

109. Sosyal amaçlı programların etkinliği değerlendirilecek, bu alanda kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki eşgüdüm geliştirilecek ve mükerrerlikler önlenecektir.

110. Sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün verilmeksizin, gereksiz kullanımı önlemek üzere, ilaç, tıbbi cihaz ve tedavi harcamaları daha akılcı hale getirilecektir.

111. Sağlık hizmet sunucularının geçmiş davranışlarını dikkate alan denetim modelleri geliştirilecek, risk analizi ve veri madenciliği alanlarında yazılım, donanım ve eğitim altyapısı güçlendirilecektir.

112. Üniversite hastanelerinin yapısal sorunlarının giderilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.

b. Kamu Yatırım Politikası

113. Kamu yatırımlarının büyümeye, özel kesim yatırımlarını desteklemeye, bölgelerin gelişme potansiyellerini harekete geçirmeye, istihdamı ve ülke refahını artırmaya katkısının azami seviyeye çıkarılması temel amaçtır.

114. Kamu ve özel kesim yatırımları birbirlerini tamamlayacak şekilde bütüncül bir bakış açısıyla ele alınacak, kamu yatırımları, özel sektörün üretken faaliyetlerini destekleyecek nitelikteki ekonomik ve sosyal altyapı alanlarına yönlendirilecektir.

115. Kamu yatırımlarında, KÖİ modeliyle yürütülenler dâhil eğitim, sağlık, içme suyu ve kanalizasyon, sulama, bilim-teknoloji, bilişim ve başta demiryolu, liman, lojistik merkezleri olmak üzere ulaştırma sektörlerine öncelik verilecektir.

116. Kamu yatırım projeleri önceliklendirilerek kısa sürede tamamlanacak projelere odaklanılacak, mevcut sermaye stokundan daha etkin yararlanmak amacıyla idame-yenileme, bakım-onarım ve rehabilitasyon harcamalarına ağırlık verilecektir.

117. GAP, DAP, KOP ve DOKAP bölgelerinde eylem planları kapsamında özel sektör yatırımlarını destekleyecek ekonomik ve sosyal altyapı ile beşeri kaynakların geliştirilmesine yönelik projelerin gerçekleştirilmesine devam edilecektir.

118. Kamu yatırım projelerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreci ile KÖİ politika ve uygulamalarının koordinasyonu güçlendirilecek, bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşlarının kapasiteleri geliştirilecektir.

c. Kamu Gelir Politikası

119. Kamunun üstlendiği görevleri yerine getirmek için ihtiyaç duyduğu finansmanın sağlıklı ve sürekli kaynaklardan sağlanması yanında gelir dağılımının iyileştirilmesi, kalkınmanın desteklenmesi, tasarrufların artırılması gibi ekonomik ve sosyal amaçlar da kamu gelir politikasının belirlenmesinde ve uygulanmasında gözetilecek temel esaslardır.

120. İstikrar ve öngörülebilirlik vergi politikalarının uygulanmasında temel esaslardır.

121. Sürdürülebilir kalkınma ortamının tesis edilmesi, cari açıkla mücadele, yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi, üretimin ve istihdamın artırılması ile AR-GE ve inovasyonun desteklenmesi konularında vergi politikası etkin bir araç olarak kullanılmaya devam edilecektir.

122. Vergi idaresinin beşeri, fiziki ve teknik altyapısı ile örgütlenme sisteminin geliştirilmesi suretiyle vergilemede hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve bu suretle vergiye gönüllü uyumun artırılmasını amaçlayan çalışmalar sürdürülecektir.

123. Uzlaşma ve takdir komisyonu müesseselerinin işleyişinde yaşanan aksaklıkların giderilmesine yönelik düzenleme yapılacaktır.

124. Vergi mevzuatının daha basit ve uygulanabilir hale getirilmesi amacıyla yürütülen çalışmalar devam ettirilecektir.

125. Vergi politikalarının uygulama sonuçlarının ölçülmesi, raporlanması ve kamuoyuyla daha detaylı olarak paylaşılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.

126. İstisna ve muafiyetlerin gözden geçirilmesine yönelik çalışmalar sonuçlandırılacaktır.

127. Kayıtdışılıkla mücadeleye yönelik belirlenen politika, strateji ve eylemler ilgili taraflarla işbirliği içinde ve kararlı şekilde uygulanmaya devam edilecektir.

128. Vergi kaybının yoğun olduğu alanlarda söz konusu kaybın azaltılmasına yönelik öncelikli tedbirler alınacak, vergi tabanı adil vergileme ilkesi esas alınarak genişletilecektir.

129. Kamuya ait taşınmazların tasarrufunda satış dâhil tüm alternatifler değerlendirilecek ve taşınmazların tasarrufunda etkinlik ve verimlilik ilkeleri gözetilecektir.

130. Yerel yönetimlerin öz gelirlerinin artırılmasına yönelik politikaların hayata geçirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir. Bu kapsamda, imar planı değişiklikleri sonucunda oluşacak gayrimenkul değer artışlarından kamunun pay alması sağlanacaktır.

ç. Kamu Borçlanma Politikası

131. Borçlanma politikasının, öngörülebilirlik, sürdürülebilirlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri çerçevesinde, makroekonomik dengeler gözetilerek; piyasa koşulları ile maliyet ve risk unsurları göz önünde tutularak para ve maliye politikalarıyla uyum içerisinde yürütülmesi esastır. Bu doğrultuda, borç stokunun maruz kaldığı riskler göz önünde bulundurularak oluşturulan stratejik ölçütler çerçevesinde yürütülen borçlanma politikalarıyla söz konusu risk ve maliyet unsurlarının en uygun seviyeye indirilmesi hedeflenmektedir.

132. Stratejik ölçütlere dayalı borçlanma politikası uygulaması sürdürülecektir. Piyasa koşulları elverdiği ölçüde, borçlanmanın ağırlıklı olarak TL cinsinden ve uzun vadeli sabit faizli enstrümanlarla yapılması suretiyle döviz kuru ve faiz oranı riski; ortalama vadenin uzatılması ve Hazine'nin güçlü rezerv tutması suretiyle likidite riski düşürülecektir.

133. KÖİ modeliyle gerçekleştirilenler de dâhil olmak üzere kamu yatırımları kapsamında sağlanan garanti ve taahhütlerden kaynaklanan koşullu yükümlülüklerin borç stoku ve sürdürülebilirliği üzerinde oluşturabileceği risklerin izlenmesi ve yönetilmesi çalışmaları sürdürülecektir.

134. Aktif borç yönetimi kapsamında, borç servisinin dönemler arası dengeli dağılmasının sağlanması ve ikincil piyasada fiyat etkinliğinin artırılması amaçlarıyla değişim ve geri alım ihaleleri yapılabilecektir.

135. İkincil piyasalarda sağlıklı bir verim eğrisinin oluşturulması ve likiditenin artırılmasına yönelik olarak senetlerin azalan vadelerde yeniden ihraç edilmesi politikasına devam edilecektir.

136. Yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla yeni borçlanma araçlarının geliştirilmesine ilişkin çalışmalara devam edilecektir.

137. Tahvil piyasalarının geliştirilmesi amacıyla çalışmalara devam edilecektir. Piyasa koşullarının uygun olması ve kurumsal yatırımcıların kalıcı bir talep göstermesi durumunda daha uzun vadelerde TL cinsi tahvil/kira sertifikası ihracı imkânları değerlendirilebilecektir.

138. Piyasa yapıcılığı sistemi sürdürülecektir.

139. Hazine Finansman Programı, iç borçlanma stratejileri ve ihale duyuruları gibi borçlanmaya ilişkin bilgilerin düzenli olarak açıklanmasına devam edilecektir.

140. Mali tatil ve benzeri durumlar nedeniyle nakit girişleri ile çıkışları arasında gözlenebilecek geçici uyumsuzluğun giderilmesi amacıyla kısa vadeli Hazine bonoları ve "Para Piyasası Nakit İşlemleri Aracılığı ile Sağlanacak Finansman Hakkında Yönetmelik"te yer alan finansman araçları kullanılabilir olacaktır.

d. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim

141. Çok yıllık bütçeleme anlayışı çerçevesinde, kamu idarelerinin bütçelerinin stratejik plan ve performans programlarıyla ilişkisi güçlendirilecektir.

142. Kamu idarelerinin faaliyetlerinin, iç kontrol ve iç denetim standartlarına uyum düzeyinin artırılmasına devam edilecektir.

143. Kamu mali yönetiminin beşeri kaynak altyapısı nitelik ve nicelik olarak güçlendirilecektir.

144. Kamuda stratejik yönetimin uygulama etkinliğinin artırılması ve etkin bir dış denetimin sağlanması için Sayıştay'ın uygulama altyapısı güçlendirilecektir.

145. Kamuda iç ve dış denetimin etkin ve koordineli bir şekilde çalışması sağlanacaktır.

e. Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme

146. KİT'lerin kârlılık, verimlilik ve kurumsal yönetim ilkelerine uygun olarak işletilmesi esastır.

147. Fiyatlandırma başta olmak üzere KİT'lerin tüm işletmecilik politikaları, stratejik planlar ile genel yatırım ve finansman kararlarında öngörülen hedeflere ulaşacak şekilde belirlenecek ve etkin bir şekilde uygulanacaktır. KİT faaliyetleri, piyasa mekanizmasını bozucu etkiye neden olmayacak şekilde yürütülecektir.

148. KİT'lerde; yetkilendirmeyi, hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde etkinliği ve performansa dayalı yönetimi esas alan stratejik yönetim anlayışı yaygınlaştırılacaktır.

149. KİT mevzuatı değişen şartlara uygun şekilde yenilenecektir.

150. KİT'lerde bağımsız dış denetim uygulaması etkin bir şekilde yürütülecektir.

151. KİT'ler finansal tablolarını Türkiye Muhasebe Standartlarına göre düzenleyecektir.

152. KİT'ler faaliyetlerini stratejik planlar ve performans programlarına uygun olarak yürütecektir.

153. Bütün KİT'lerde iç denetim ve iç kontrol sistemi kuruluş süreci tamamlanacak ve iç denetim birimleri etkin hale getirilecektir.

154. KİT'ler; sosyal amaçlı ve kamu yararına yönelik faaliyetler için mümkün olduğunca görevlendirilmeyecektir. Görevlendirmenin zorunlu olması durumunda oluşacak maliyet zamanında karşılanacaktır.

155. KİT'ler, teknolojik altyapılarını ve Ar-Ge faaliyetlerini geliştirerek katma değeri yüksek ürünlere odaklanacak, yerli enerji kaynaklarından faydalanacak ve ihracata yönelik yeni fırsatları değerlendirecektir.

156. KİT'lerde etkin istihdam politikası uygulamasına devam edilecektir.

157. Yurt içi ve yurt dışında petrol ve doğal gaz arama faaliyetlerine devam edilecek, linyit kömürü ve jeotermal gibi yerli kaynakların arama ve üretim faaliyetleri azami seviyeye çıkarılacaktır. Fayda-maliyet dengesi gözetilerek kaya gazı ve diğer yeni teknolojilere yönelik araştırma faaliyetleri yürütülecektir.

158. TCDD'nin yeniden yapılandırılması tamamlanacak, demiryolu yük ve yolcu taşımacılığı özel demiryolu işletmelerine açılacaktır. TCDD'nin kamu üzerindeki mali yükü sürdürülebilir bir seviyeye çekilecektir.

159. TÜDEMSAŞ, TÜLOMSAŞ ve TÜVASAŞ demiryolu sektöründe yapılan yasal düzenlemeler sonucu oluşan piyasa beklentilerini de karşılayacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır.

160. Özelleştirme uygulamaları, makroekonomik politikalar ve uzun vadeli sektörel öncelikler çerçevesinde belirlenmiş bir programa dayalı olarak sürdürülecektir. Özelleştirme uygulamalarında halka arz yönteminin kullanılmasına ağırlık verilecektir.

3. Ödemeler Dengesi

161. Yapısal reformların bütüncül olarak hayata geçirilmesiyle birlikte üretimin ithalata olan bağımlılığın azaltılması ve ihracatta yüksek katma değerli ürün çeşitlendirmesinin sağlanmasının yanı sıra cari açığın finansmanının istihdam ve katma değer oluşturan doğrudan yatırımlarla ve uzun vadeli kaynaklarla karşılanması esastır. Buna bağlı olarak Program döneminde başta Fed ve Avrupa Merkez Bankası olmak üzere küresel ekonomideki para politikası tercihlerinin, cari açığın finansmanını ve reel ekonomiyi olumsuz yönde etkilememesi adına gereken enstrümanlar kullanılacaktır.

162. Ticaret ortaklarımızda yaşanan iktisadi ve siyasi olumsuzluklara rağmen söz konusu ülkelere yönelik ihracatın artırılmasına ve ihracatçıların zarar görmemesine yönelik uygulamalara devam edilecektir. Ayrıca yeni pazarlara erişimi kolaylaştırma politikaları sürdürülecektir.

163. Özellikle ithal girdi oranı yoğun olan sektörlerde üretimde dönüşümün gerçekleştirilmesi adına yeni yasasıyla Ar-Ge ve girişimcilik faaliyetleri teşvik edilecektir.

164. Yatırım desteklerinde ithal ürünlere bağımlılığı yüksek olan teknoloji yoğun ürünler önceliklendirilecektir. Bu kapsamda dış talebe uygun nitelik ve nicelikteki yüksek katma değerli ürünlerin ihracatı amacıyla üretim aşamasını ve etkililiği dikkate alan destek programları uygulanacaktır.

165. Yerli makine üreticilerinin yurtiçindeki rekabet güçlerini artırmaya yönelik olarak finansal ortamı iyileştirme mekanizmaları oluşturulacaktır.

166. Enerjide dışa bağımlılığı azaltmaya yönelik olarak maden, enerji hammaddeleri, yerli enerji üretim ekipmanları, yenilenebilir enerji ve nükleer enerji yatırımları için ayrılan kaynaklar önemli oranda artırılabilecektir.

167. Yurtiçi üretimin ülkemiz sanayisinin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı, katma değeri ve teknoloji içeriği yüksek ürünlerin sürekli ve rekabetçi fiyatlardan tedarik edilmesi amacıyla yönelik olarak, yüksek teknoloji ve uluslararası doğrudan sermaye transferine imkân sağlayacak yatırımlar için serbest bölgeler cazip hale getirilecektir.

168. Yurt içinde üretilen ürün ve markaların daha fazla tercih edilmesi için tüketicilerin bilgi ve farkındalık düzeyi artırılacaktır.

169. Uluslararası doğrudan yatırımları artırmak ve rekabetçiliği sağlamak adına fikri mülkiyet haklarının korunması, piyasaların ve rekabet ortamının iyi işlemesi, iş ve yatırım ortamının cazip ve öngörülebilir hale gelmesi sağlanacaktır.

170. Girdi Tedarik Stratejisi kapsamında; ihracata dönük üretimde daha etkin ve düşük maliyetli girdi tedarikine, üretim ve ihracatın ara malı ithalatına bağımlılığının azaltılmasına ve bu suretle ihracatta sürdürülebilir rekabet gücüne katkı sağlanmasına yönelik eylemler hayata geçirilecektir.

171. Ülkemizde üretimi mümkün olmayan stratejik hammadde ve girdilerle rezervi kısıtlı olan doğal kaynakların yurt dışından uygun maliyetlerle tedarikini sağlamak adına ülkemizdeki yerleşik sanayicilerin yurtdışında yapacakları yatırımlar desteklenecektir.

172. İhracata yönelik üretim yapan firmaların üretim kapasitelerinin yükseltilmesine yönelik orta-uzun vadeli yatırım ve işletme sermayesi ihtiyaçları finanse edilecektir.

173. KOBİ'lerin yüksek katma değerli ihracata yönelik üretime yönlendirilmesi sağlanacaktır.

174. Tüketime yönelik ihraç ürünlerinde özgün tasarım faaliyetleri özendirilecek, nitelikli tasarımcı yetiştirilmesi sağlanacak, patent tescili ve uluslararası marka oluşturulması desteklenecek, tanıtım ve pazarlama konusundaki destekler ihracatçıların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilecektir.

175. Başta makine ve otomotiv olmak üzere, demir-çelik, tekstil, hazır giyim ve konfeksiyon, elektrik ve elektronik ile kimyevi maddeler ihracat stratejimizin lokomotif sektörleri olmaya devam edecektir. Bununla birlikte, yeni rafineri inşası, elektrikli otomobil imalatı, ileri teknoloji içeren hava taşıtı motorları ve parçalarıyla, ilaç ve tıbbi cihaz üretimi konularında Ar-Ge ve yatırım teşvik sistemi güçlendirilerek yurt içi üretim kapasitesi artırılabilecektir.

176. Gümrük Birliği'nin genişletilmesine yönelik çalışmalara devam edilecek ve asimetrik konuların çözümüne ilişkin AB ile müzakereler yürütülmeye devam edilecektir.

177. Başta Avrupa Birliği ve ABD arasında görüşmeleri devam eden Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı anlaşması olmak üzere ülkemizi doğrudan etkileyecek serbest ticaret anlaşmalarının dış ticaretimizi olumlu yönde etkilemesi yönünde çalışmalara hız verilecektir.

178. Hizmetleri ve yatırımları da içeren serbest ticaret anlaşmalarına ağırlık verilecektir.

✓ 179. Dâhilde işleme rejimi uygulamaları yurt içi üretim koşulları ve dış ticaret dengesi açısından yeniden değerlendirilecektir.

180. Serbest bölgelerin faaliyetlerine; doğrudan yabancı yatırımı ve teknoloji girişini hızlandıracak ve firmaları ihracata yönlendirecek şekilde yön verilecektir.

181. Gümrük işlemlerinde ihracatçıların maliyetini azaltıcı tedbirler alınmasına devam edilecektir.

✓ 182. İhracat hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlamak amacıyla büyük ölçekli liman kapasitesi oluşturulacak, limanların demiryolu ve karayolu bağlantıları tamamlanacaktır.

183. Önemli üretim ve tüketim bölgelerinde bölgesel ve küresel ihtiyaçlara cevap verebilecek, ülkemizin ana ihracat sektörlerinin rekabet gücünü destekleyecek lojistik merkezler oluşturulacaktır.

184. e-Ticaretin, ihracat artışına katkı yapması ve tüketim mali ithalatını artırmaması için gerekli mekanizmalar geliştirilecektir.

185. İthalatta piyasa gözetimi ve denetim sisteminin etkinliği artırılarak ithal ürünlerin teknik düzenlemelere uygun ve güvenli olmaları sağlanacaktır.

✓ 186. Turizm sektöründe hizmet kalitesini artıran, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını hedef alan, koruma-kullanma dengesini gözetken, karşılaştırmalı rekabet üstünlüğüne uygun turizm çeşitlerini öne çıkaran bir yapı oluşturulacaktır.

✓ 187. Turizm yatırımlarının gelişmiş ve yoğun kullanıma konu olan yörelerden diğer alanlara kaydırılarak çeşitlendirilmesine ve turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılmasına dönük politikalar uygulanacaktır.

✓ 188. Türkiye'nin dünyada yükselen pazar konumunda olduğu sağlık turizmi alanındaki altyapısı geliştirilerek hizmet kalitesi ve rekabet gücü artırılabilecektir.

189. Döviz kazandırıcı hizmet ticaretini faaliyetlerini destekleme adına hedef pazarlarda etkin bir tanıtım ve pazarlama stratejisi yürütülecektir.

190. Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde kaliteyi artıran ve yapı malzemelerinin ihracat potansiyelini yükselten faaliyetler desteklenecek, yurt dışında yüksek nitelikli ve bilgi yoğun projelere ağırlık verilmesiyle yurt dışı müteahhitlik hizmet gelirlerinin artırılması sağlanacaktır.

191. Yurt dışı teknik danışmanlık ve teknik servis hizmet ihracatına yönelik destek verilecektir.

192. Ülkemiz yatırımcılarının yurt dışında haklarının teminat altına alınması ve korunması sağlanacaktır.

193. Yurt dışında mağazalaşma faaliyetleri ve bu mağazalarda kaliteli, yüksek katma değerli ürün satışı desteklenecektir.

194. Kamu alımlarında yurt içinde üretilen ve yerli girdi kullanan ürünler tercih edilecektir.

195. Geri dönüşüm/geri kazanım ve toplama-ayırmaya konu atıkların sağlık, çevre, enerji perspektiflerinden değerlendirilerek etkin bir şekilde ekonomiye kazandırılması ve böylece dış ticaret açığını azaltmaya katkıda bulunmasına yönelik politikalar uygulanacaktır.

4. Para Politikası

196. Para politikasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir.

197. Para politikası, enflasyon hedeflemesi çerçevesinde yürütülecektir. Enflasyon hedeflemesi rejiminde finansal istikrar da gözetilmeye devam edilecektir.

198. Enflasyon hedefleri, Hükümet ve Merkez Bankası tarafından üç yıllık vadede belirlenmeye devam edilecektir.

199. Temel para politikası aracı olarak kısa vadeli faiz oranlarının kullanılmasının yanı sıra zorunlu karşılık oranları ile Türk Lirası ve döviz cinsi likidite uygulamaları da kullanılmaya devam edilecektir. Esnek ve etkin likidite yönetimine imkân veren faiz koridoru çerçevesi önümüzdeki dönemde de sürdürülecektir. Ancak, küresel para

politikalarının normalleşmeye başlamasıyla para politikası çerçevesinde sadeleşmeye gidilebilecektir.

200. Para politikasının hesap verebilirliğini ve şeffaflığını temin etmek amacıyla, enflasyon gerçekleştirmeleri, enflasyonu etkileyen unsurlar ve enflasyonun hedefle uyumlu seyretmesi için uygulanacak para politikası üçer aylık dönemlerde Enflasyon Raporu aracılığıyla kamuoyuna açıklanacaktır. Gerçekleşen enflasyonun yıl sonunda belirsizlik aralığının dışında kalması durumunda Hükümete açık mektup yazılacaktır.

201. Dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına devam edilecektir.

202. Piyasa derinliğinin kaybolmasına bağlı olarak döviz kurlarında sağlıksız fiyat oluşumlarının gözlenmesi veya aşırı oynaklık durumunda döviz satım ihaleleri yapılabileceği gibi spekülâtif davranışlar gözlenmesi durumunda piyasaya doğrudan müdahale edilebilecektir.

203. Piyasadaki döviz likiditesini desteklemek amacıyla döviz satım ihaleleri esnek bir şekilde sürdürülecektir. İhracat reeskont kredileri aracılığıyla rezerv biriktirilmeye devam edilecektir.

204. Rezerv opsiyon mekanizması sermaye akımlarındaki oynaklıklara karşı dengeleyici olarak kullanılmaya devam edilecektir.

205. Para politikasında alınan kararlara ve uygulamasında kullanılan araçlara ilişkin iletişim kanalları güçlendirilecektir.

5. Mali Piyasalar

206. Mali piyasaların büyümeyi ve reel sektörü destekleyen, yurt içi tasarrufların artmasına katkı sağlayan, finansal ürün çeşitliliğine sahip, işlem maliyetlerinin düşük olduğu, yenilikçi, etkin ve şeffaf bir yapıya kavuşturulması öncelikli hedefdir.

207. İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi haline getirilebilmesi amacıyla hazırlanan İFM Programı Eylem Planı titizlikle uygulanacaktır.

208. Finansal istikrarın korunması amacıyla gerekmesi halinde makro ihtiyati düzenlemeler yapılacaktır.

209. Tasarrufların daha uzun vadeli finansal araçlarda değerlendirilmesine yönelik gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

210. Bankacılık sektörünün düzenleme ve denetimi, uluslararası standartlara uyum gözetilerek geliştirilecektir.

211. Faizsiz finans sektörünün kurumsal ve hukuki altyapısı güçlendirilecektir. Faizsiz finans ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesine ve yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

212. Farklı finans kurumları arasında haksız rekabete yol açan vergi uygulamaları tespit edilerek ortadan kaldırılacaktır.

213. Mali piyasaların sağlıklı işlemesi, finansal ürün çeşitliliği karşısında bireylerin bilinçli kararlar alabilmesi, yurt içi tasarrufların artırılması ve yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla finansal eğitim yaygınlaştırılacaktır.

214. Tüketicilerin finansal ürün ve hizmetlere ulaşabilmelerine ve finansal piyasalarda yanlış uygulamalara karşı korunmalarına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

215. Sermaye piyasalarında yatırımcı haklarının iyileştirilmesine yönelik uygulamalar geliştirilecektir.

216. Mali piyasalara ilişkin uyuşmazlıkların süratli ve etkin bir şekilde çözümüne yönelik çalışmalar hızlandırılacak ve uygulama güçlendirilecektir.

217. KOBİ ve girişimcilerin finansmana erişimini kolaylaştıracak alternatif finansman yöntemleri geliştirilecektir.

6. İstihdam Politikaları

218. Sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme anlayışıyla, nitelikli istihdam imkânlarının geliştirildiği ve çalışma hayatına ilişkin kuralların etkin bir şekilde uygulandığı rekabetçi bir işgücü piyasasının oluşturulması temel amaçtır.

219. Bireylere işgücü piyasasının talepleriyle uyumlu temel ve mesleki beceriler kazandırılacak, genç işsizliğinin azaltılmasına, gençlerin işgücü piyasasına entegrasyonunun kolaylaştırılmasına ve iş ve aile yaşamının uyumlu hale getirilmesine yönelik politikaların uygulanmasına devam edilecek, aktif işgücü politikaları bölge ve sektör bazında yapılan etki analizlerine dayalı olarak uygulanacaktır.

220. Kadınlar ve engelliler başta olmak üzere, dezavantajlı toplum kesimlerinin işgücüne katılım ve istihdam oranlarını artırmaya yönelik politikaların uygulanmasına devam edilecektir.

221. Mevcut istihdam teşvik sistemi gözden geçirilerek daha sade ve anlaşılır hale getirilecek; teşviklerde etkinliğin artırılması amacıyla izleme sistemi oluşturulacaktır.

222. Özel istihdam bürolarının faaliyet alanları yaygınlaştırılacak ve geçici iş ilişkisini de kapsayacak şekilde genişletilecektir.

223. Alt işverenlik uygulaması ile ilgili sorunlar tespit edilecek ve bu sorunların işçi haklarını ve ekonominin rekabet gücünü gözetecek şekilde çözümüne yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

224. İş sağlığı ve güvenliği alanında denetimlerin daha etkin yürütülmesi sağlanacak ve başta yüksek riskli sektörlerde olmak üzere çalışma hayatında güvenlik kültürünün yaygınlaştırılması yönünde yürütülen faaliyetlerin artarak devam etmesi sağlanacaktır.

225. Sosyal yardım alan ve çalışabilir durumdaki kesimlerin üretken duruma getirilerek sürdürülebilir gelir elde edebilmelerinin sağlanmasına yönelik olarak aktif işgücü politikaları yürütülecektir.

226. Sosyal taraflarla diyalog içerisinde tüm işçilerin erişebilirliğini güvence altına alan ve bireysel hesaba dayanan bir kıdem tazminatı sistemi geliştirilecektir.

227. Kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ücrete karşı caydırıcı ve özendirici tedbirlerle mücadele edilerek kayıtlı çalışan sayısı artırılacak ve prim tabanı genişletilecektir.

228. İşgücü piyasasının niteliğini artırmak ve sanayide teknolojik dönüşüm ve ilerlemeyi sağlamak amacıyla başta araştırma alanında olmak üzere yurt dışından nitelikli işgücü için Türkiye'nin cazibesinin artırılması sağlanacaktır.

Ek Tablo 1: Temel Ekonomik Büyüklükler

	2014	2015 ⁽¹⁾	2016 ⁽²⁾	2017 ⁽²⁾	2018 ⁽²⁾
BÜYÜME					
GSYH (Milyar TL, Cari Fiyatlarla)	1.747	1.928	2.141	2.376	2.640
GSYH (SAGP, Milyar Dolar) ⁽³⁾	1.460	1.516	1.596	1.697	1.818
SAGP'ne Göre Kişi Başına Gelir (GSYH, Dolar) ⁽³⁾	19.054	19.506	20.313	21.377	22.680
GSYH Büyümesi ⁽⁴⁾	2,9	3,0	4,0	4,5	5,0
Toplam Tüketim ⁽⁴⁾	1,9	4,5	3,7	4,1	4,1
Kamu	3,8	5,0	4,1	3,0	3,4
Özel	1,7	4,5	3,6	4,3	4,2
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı ⁽⁴⁾	-1,3	4,7	5,2	7,5	8,2
Kamu	-6,5	6,0	-6,1	6,0	6,5
Özel	0,1	4,4	8,2	7,8	8,6
Toplam Yurtiçi Tasarruf / GSYH	15,0	14,6	16,1	16,6	17,2
Kamu	3,1	4,1	3,7	3,6	3,8
Özel	11,9	10,6	12,4	12,9	13,4
Toplam Tasarruf -Yatırım Farkı / GSYH ⁽⁵⁾	-5,5	-5,2	-4,9	-4,6	-4,4
Kamu	-1,3	-0,8	-0,5	-0,6	-0,5
Özel	-4,2	-4,4	-4,4	-4,0	-3,8
Toplam Nihai Yurtiçi Talep ⁽⁴⁾	1,1	4,6	4,0	5,0	5,1
Toplam Yurtiçi Talep ⁽⁴⁾	1,1	3,9	4,5	4,6	4,9
Net İhracatın Büyümeye Katkısı	1,8	-1,0	-0,6	-0,2	0,0
İSTİHDAM					
Nüfus (Yıl Ortası, Bin Kişi)	76.903	77.738	78.559	79.366	80.159
İşgücüne Katılma Oranı (%)	50,5	51,2	51,6	51,9	52,2
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)	25.933	26.535	27.174	27.764	28.366
İstihdam Oranı (%)	45,5	45,9	46,3	46,6	47,0
İşsizlik Oranı (%)	9,9	10,5	10,3	10,2	9,9
DIŞ TİCARET					
İhracat (fob) (Milyar Dolar)	157,6	143,0	150,0	170,0	192,5
İthalat (cif) (Milyar Dolar)	242,2	208,4	216,3	239,6	265,6
Ham Petrol Fiyatı - Brent (Dolar/Varil)	97,5	54,3	57,6	58,3	58,1
Enerji İthalatı (Milyar Dolar)	54,9	41,1	39,2	42,5	48,6
Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)	-84,6	-65,4	-66,3	-69,6	-73,1
İhracat / İthalat (%)	65,1	68,6	69,3	70,9	72,5
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (%)	50,0	50,2	53,3	55,8	57,7
Seyahat Gelirleri (Milyar Dolar)	29,6	26,8	28,6	30,6	32,1
Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	-46,5	-36,7	-34,0	-34,4	-35,2
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%) ⁽⁵⁾	-5,8	-5,2	-4,9	-4,7	-4,4
Altın Hariç Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)	-5,3	-5,8	-4,7	-4,3	-4,0
ENFLASYON					
GSYH Deflatörü	8,3	7,1	6,8	6,2	5,8
TÜFE Yıl Sonu % Değişme ⁽⁶⁾	8,2	7,6	6,5	5,5	5,0

Not: (1) Gerçekleşme tahmini, (2) Program, (3) 2015 yılında, Türkiye'nin de aralarında olduğu gelişmekte olan ülkelerin döviz kurlarında yüksek boyutta dalgalanmalar meydana gelmiştir. Bu konjunktürde ülkelerin mukayeseli refah seviyesini daha doğru yansıtması ve refah düzeyindeki eğilimi daha sağlıklı göstermesi nedeniyle bu tabloda Satın Alma Gücü Paritesine (SAGP) göre hesaplanmış GSYH ve kişi başına gelire yer verilmiştir, (4) Sabit fiyatlarla yüzde değişimi göstermektedir, (5) Toplam tasarruf-yatırım farkı ile cari açık arasındaki fark, millî gelir hesaplamalarında ihracat ve ithalat ağırlıklı döviz kuru kullanılmasıyla kaynaklanmaktadır, (6) 2015- 2018 dönemi rakamları Kalkınma Bakanlığı tahminidir.

Ek Tablo 2: Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

	2014	2015 (GT)	2016 (P)	2017 (P)	2018 (P)
	(Milyar TL)				
Kamu Kesimi Genel Dengesi (KKG D)	-11,0	-0,1	4,4	1,5	3,3
Genel Devlet	-10,8	-0,5	-3,1	-4,6	-0,6
Merkezi Yönetim Bütçesi	-23,3	-24,5	-15,4	-14,8	-11,1
Mahalli İdareler	1,0	1,4	0,3	0,6	-4,7
Bütçe Dışı Fonlar	-1,5	10,9	0,9	-3,2	2,0
İşsizlik Sigortası Fonu	11,0	11,3	10,6	12,2	12,5
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-6,3	-10,5	-24,0	-28,9	-34,3
Genel Sağlık Sigortası	7,5	10,5	24,0	28,9	34,3
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,8	0,5	0,5	0,6	0,7
KİT'ler	-0,2	0,4	7,5	6,1	3,9
Faiz Giderleri Hariç KKG D	41,1	56,4	62,4	63,9	70,0
Faiz Gideri ve Özelleştirme Geliri Hariç KKG D	29,0	44,4	52,3	56,9	64,0
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Kamu Kesimi Genel Dengesi (KKG D)	-0,6	0,0	0,2	0,1	0,1
Genel Devlet	-0,6	0,0	-0,1	-0,2	0,0
Merkezi Yönetim Bütçesi	-1,3	-1,3	-0,7	-0,6	-0,4
Mahalli İdareler	0,1	0,1	0,0	0,0	-0,2
Bütçe Dışı Fonlar	-0,1	0,6	0,0	-0,1	0,1
İşsizlik Sigortası Fonu	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-0,4	-0,5	-1,1	-1,2	-1,3
Genel Sağlık Sigortası	0,4	0,5	1,1	1,2	1,3
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
KİT'ler	0,0	0,0	0,4	0,3	0,1
Faiz Giderleri Hariç KKG D	2,3	2,9	2,9	2,7	2,7
Faiz Gideri ve Özelleştirme Geliri Hariç KKG D	1,7	2,3	2,4	2,4	2,4

(1) Kamu kesimi; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile GSS, fonlar, döner sermayeler, İşsizlik Sigortası Fonu ve KİT'lerden oluşmaktadır.

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program

Ek Tablo 3: Program Tanımlı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

	2014	2015 (GT)	2016 (P)	2017 (P)	2018 (P)
	(Milyar TL)				
Kamu Kesimi	10,1	16,6	29,0	38,1	46,3
Genel Devlet	10,7	16,5	21,8	32,3	42,7
Merkezi Yönetim Bütçesi	8,1	8,2	14,7	24,0	39,3
Mahalli İdareler	1,6	2,4	1,6	2,0	-3,1
Bütçe Dışı Fonlar	-5,6	1,3	1,7	1,8	2,0
İşsizlik Sigortası Fonu	4,9	4,5	3,7	4,2	4,2
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-6,3	-10,5	-24,0	-28,9	-34,3
Genel Sağlık Sigortası	7,5	10,5	24,0	28,9	34,3
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,5	0,1	0,1	0,2	0,3
KİT'ler	-0,6	0,1	7,2	5,8	3,6
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Kamu Kesimi	0,6	0,9	1,4	1,6	1,8
Genel Devlet	0,6	0,9	1,0	1,4	1,6
Merkezi Yönetim Bütçesi	0,5	0,4	0,7	1,0	1,5
Mahalli İdareler	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,1
Bütçe Dışı Fonlar	-0,3	0,1	0,1	0,1	0,1
İşsizlik Sigortası Fonu	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-0,4	-0,5	-1,1	-1,2	-1,3
Genel Sağlık Sigortası	0,4	0,5	1,1	1,2	1,3
Döner Sermayeli Kuruluşlar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
KİT'ler	0,0	0,0	0,3	0,2	0,1

(1) Faiz gelirleri ve giderleri, özelleştirme gelirleri, kamu bankaları kâr payları ve bazı özelliğli gelirler ile giderler hariç tutularak hesaplanmaktadır.

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program

Ek Tablo 4: Kamu Kesimine İlişkin Diğer Göstergeler

	2014	2015 (GT)	2016 (P)	2017 (P)	2018 (P)
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Kamu Harcanabilir Geliri	15,1	16,3	16,1	15,9	15,9
Kamu Tüketimi	-11,9	-12,3	-12,4	-12,2	-12,0
Kamu Tasarrufu	3,1	4,1	3,7	3,6	3,8
Kamu Yatırımı	-4,4	-4,8	-4,2	-4,2	-4,4
Kamu Tasarruf Yatırım Farkı	-1,3	-0,8	-0,5	-0,6	-0,5
Kamu Kesimi Özelleştirme Geliri	0,7	0,6	0,5	0,3	0,2
Vergi Yükü (Sosyal Güvenlik Primleri Dâhil) (1)	28,6	29,9	30,4	30,4	30,2
Vergi Yükü (Sosyal Güvenlik Primleri Hariç) (1)	20,8	21,6	21,3	21,3	21,2
AB Tanımlı Genel Devlet Borç Stoku	33,5	34,0	32,8	31,3	30,0

(1) Red ve iadeler hariçtir.

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program

Ek Tablo 5: Genel Devlet Dengesi (1)

	2014	2015 (GT)	2016 (P)	2017 (P)	2018 (P)
	(Milyar TL)				
Gelirler	691,2	792,0	879,1	961,4	1.052,2
Vergiler	361,9	417,1	456,4	506,9	559,4
Vergi Dışı Normal Gelirler	38,9	42,2	42,3	46,7	50,5
Faktör Gelirleri	99,4	110,9	117,3	120,0	127,2
Sosyal Fonlar	178,9	209,8	253,0	280,8	309,1
Özelleştirme Gelirleri	12,1	12,0	10,1	7,0	6,0
Harcamalar	702,0	792,5	882,2	966,0	1.052,7
Faiz Dışı Harcamalar	650,3	736,4	824,9	904,4	986,9
Cari Harcamalar	314,6	356,4	396,8	432,0	469,4
Yatırım Harcamaları	66,9	75,0	72,4	82,6	93,5
Transfer Harcamaları	320,5	361,2	413,0	451,4	489,8
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Faiz Harcamaları	51,7	56,1	57,4	61,6	65,8
Genel Devlet Dengesi	-10,8	-0,5	-3,1	-4,6	-0,6
Faiz Giderleri Hariç Denge	40,9	55,6	54,2	57,0	65,2
Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge	-22,9	-12,5	-13,2	-11,6	-6,6
Faiz Gid. ve Özelleştirme Gel. Hariç Denge	28,8	43,6	44,1	50,0	59,2
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Gelirler	39,5	41,1	41,1	40,5	39,9
Vergiler	20,7	21,6	21,3	21,3	21,2
Vergi Dışı Normal Gelirler	2,2	2,2	2,0	2,0	1,9
Faktör Gelirleri	5,7	5,8	5,5	5,1	4,8
Sosyal Fonlar	10,2	10,9	11,8	11,8	11,7
Özelleştirme Gelirleri	0,7	0,6	0,5	0,3	0,2
Harcamalar	40,1	41,1	41,2	40,7	39,9
Faiz Dışı Harcamalar	37,2	38,2	38,5	38,1	37,4
Cari Harcamalar	18,0	18,5	18,5	18,2	17,8
Yatırım Harcamaları	3,8	3,9	3,4	3,5	3,5
Transfer Harcamaları	18,3	18,7	19,3	19,0	18,6
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Faiz Harcamaları	3,0	2,9	2,7	2,6	2,5
Genel Devlet Dengesi	-0,6	0,0	-0,1	-0,2	0,0
Faiz Giderleri Hariç Denge	2,3	2,9	2,5	2,4	2,5
Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge	-1,3	-0,6	-0,6	-0,5	-0,2
Faiz Gid. ve Özelleştirme Gel. Hariç Denge	1,6	2,3	2,1	2,1	2,2

(1) Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası, fonlar, döner sermayeler ve İşsizlik Sigortası Fonundan oluşmaktadır.

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program

Ek Tablo 6: Merkezi Yönetim Bütçesi

	2014	2015 (GT)	2016 (P)	2017 (P)	2018 (P)
	(Milyar TL)				
Harcamalar	448,7	503,0	540,9	586,2	630,4
Faiz Hariç Harcamalar	398,8	449,0	485,9	527,2	567,4
Faiz Giderleri	49,9	54,0	55,0	59,0	63,0
Gelirler	425,4	478,5	525,4	571,4	619,3
Genel Bütçe Vergi Gelirleri	352,5	405,8	444,1	490,1	541,1
Diğer Gelirler	72,9	72,8	81,3	81,3	78,2
Bütçe Dengesi	-23,3	-24,5	-15,4	-14,8	-11,1
Faiz Dışı Denge	26,6	29,5	39,6	44,2	51,9
Program Tanımlı Harcamalar	398,8	449,0	485,9	527,2	567,4
Program Tanımlı Gelirler	406,9	457,2	500,6	551,2	606,7
Program Tanımlı Denge	8,1	8,2	14,7	24,0	39,3
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Harcamalar	25,6	26,1	25,3	24,7	23,9
Faiz Hariç Harcamalar	22,8	23,3	22,7	22,2	21,5
Faiz Giderleri	2,9	2,8	2,6	2,5	2,4
Gelirler	24,3	24,8	24,5	24,0	23,5
Genel Bütçe Vergi Gelirleri	20,1	21,1	20,7	20,6	20,5
Diğer Gelirler	4,2	3,8	3,8	3,4	3,0
Bütçe Dengesi	-1,3	-1,3	-0,7	-0,6	-0,4
Faiz Dışı Denge	1,5	1,5	1,8	1,9	2,0
Program Tanımlı Harcamalar	22,8	23,3	22,7	22,2	21,5
Program Tanımlı Gelirler	23,3	23,7	23,4	23,2	23,0
Program Tanımlı Denge	0,5	0,4	0,7	1,0	1,5

GT: Gerçekleşme tahmini

P: Program